

ALTRUIZM TARBIYANING ASOSI**Otajonova Maftuna Sultonmurodovna**Qo'qonDPI 13.00.01-Pedagogika nazariyasi. Pedagogik
ta'limotlar tarixi tayanch doktoranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada altruizm tushunchasi, uning ijtimoiy hayotdagi ahamiyati va tarbiyadagi o'rni tahlil qilinadi. Altruistik kompetensiyalarni shakllantirish orqali yoshlarni insonparvar, ijtimoiy faol va mehribon qilib tarbiyalash mumkinligi asoslab beriladi. Shuningdek, oilada va ta'lim muassasalarida altruistik fazilatlarni shakllantirish usullari ko'rib chiqiladi.

Tayanch so'zlar: altruizm, tarbiya, insonparvarlik, axloqiy tarbiya, ijtimoiy kompetensiya, mehr-oqibat, saxovat.

Аннотация: В современном образовательном процессе для учащихся важным В данной статье анализируются понятие альтруизма, его значение в социальной жизни и роль в воспитании. Обосновывается возможность воспитания гуманного, социально активного и доброго молодого поколения через формирование альтруистических компетенций. Также рассматриваются методы формирования альтруистических качеств в семье и образовательных учреждениях.

Ключевые слова: альтруизм, воспитание, гуманность, нравственное воспитание, социальная компетенция, милосердие, благотворительность.

Abstract. This article analyzes the concept of altruism, its significance in social life, and its role in education. It substantiates the possibility of fostering a humane, socially active, and kind younger generation through the development of altruistic competencies. Additionally, methods for cultivating altruistic qualities in families and educational institutions are examined.

Keywords: altruism, education, humanity, moral education, social competence, compassion, generosity.

Kirish. Jamiyatning barqaror rivojlanishi va kelajak avlodning barkamol insonlar sifatida shakllanishida axloqiy tarbiyaning o'rni beqiyosdir. Insonparvarlik, mehr-oqibat va beg'araz yordam tushunchalari hamisha jamiyatning mustahkam bo'lishiga xizmat qilgan. Shu jihatdan altruistik qadriyatlar yosh avlodga singdirilishi tarbiyaning muhim jihatlaridan biridir. Altruizm – bu nafaqat boshqa insonlarga yordam berish, balki jamiyatga foydali bo'lish istagidir. Ushbu maqolada altruizm tushunchasi va uning tarbiyada tutgan o'rni haqida so'z yuritiladi.[2]

Asosiy qism. Altruizm insonning o'z manfaatlarini ikkinchi darajaga qo'yib, boshqalarning farovonligi uchun harakat qilishini anglatadi. Bu tushuncha qadimdan Sharq va G'arb madaniyatlarida muhim ahamiyat kasb etib kelgan. Sharqda Alisher Navoiy, Ahmad Yassaviy singari mutafakkirlar o'z asarlarida insonparvarlik va mehr-muruvvat tushunchalarini ilgari surganlar. G'arb falsafasida esa Ogyust Kont altruizm tushunchasini ilmiy asoslab, insoniyat taraqqiyotining ajralmas qismi sifatida ta'riflagan.[4]

Zamonaviy ta'lim jarayonida altruistik tarbiyaning roli beqiyosdir. Yoshlarni mehribon, yordamga tayyor va ijtimoiy mas'uliyatni his qiladigan shaxs sifatida shakllantirish uchun ta'lim muassasalarida maxsus metodlar va pedagogik yondashuvlar qo'llanilishi kerak. Masalan, jamoaviy loyihalar, ko'ngillilik ishlari va ijtimoiy loyihalar orqali o'quvchilarda altruistik fazilatlarni rivojlantirish mumkin. Bundan tashqari, oilada ham altruistik qadriyatlarni singdirish muhimdir. Bolalar yoshligidan oilaviy muhitda insonlarga mehribonlik bilan yondashishga o'rganishi kerak. Oilaviy an'analar, ota-onaning namunali harakatlari orqali altruistik fazilatlarni shakllanadi.

Altruistik fazilatlarni rivojlantirish uchun maktabgacha yoshdagi bolalarga mehr-oqibat tushunchalarini singdirish maqsadida ertaklar, hikoyalar va rolli o'yinlardan foydalanish mumkin.

Masalan, Alisher Navoiy yoki Lev Tolstoyning axloqiy hikoyalari bolalarga begʻaraz yordamning ahamiyatini tushuntirishda katta oʻrin tutadi.[3]

Altruizm nafaqat jamiyatga foyda keltiradi, balki insonning oʻz hayotidan mamnun boʻlishiga ham xizmat qiladi.[1] Tadqiqotlarga koʻra, boshqalarga yordam bergan insonlarning ruhiy holati ijobiy tomonga oʻzgaradi, ular oʻzlarini baxtli his qilishadi va depressiyaga kamroq uchraydilar. Shu boisdan, taʼlim tizimida altruistik tarbiyaga alohida eʼtibor qaratish lozim. Buning uchun maktablarda maxsus fanlar kiritilishi, hayotiy saboqlar oʻrgatilishi va real hayotiy vaziyatlar asosida oʻquvchilarni altruistik qadriyatlarga yoʻnaltirish lozim.[6]

Shuningdek, milliy qadriyatlarimizda altruizm oʻziga xos oʻrin tutadi. Oʻzbek xalqi azaldan mehmondoʻst, saxovatpesha va yordamsevar xalq sifatida tanilgan. Bu xususiyatlarni keyingi avlodlarga yetkazish uchun taʼlim va tarbiya muassasalarida ijtimoiy loyihalar va amaliy mashgʻulotlar oʻtkazish kerak. Masalan, yetim bolalarga koʻmak berish, keksalarga gʻamxoʻrlik qilish, nogironligi boʻlgan insonlarga yordam berish orqali bolalarda altruistik hislar rivojlantiriladi.[5] **Altruistik qadriyatlarni shakllantirish usullari** Altruizmni shakllantirish uchun quyidagi usullar samarali hisoblanadi:

1. **Pedagogik yondashuvlar** – oʻquvchilarga mehr-oqibat va insonparvarlikning ahamiyatini tushuntirish.
2. **Koʻngillilik faoliyati** – talaba va oʻquvchilarni turli xayriya tadbirlariga jalb qilish.
3. **Oila muhitining taʼsiri** – ota-onalar farzandlarida begʻaraz yordam berish odatini shakllantirishlari lozim.
4. **Sanʼat va adabiyot vositasida tarbiya** – altruistik qadriyatlarni aks ettiruvchi badiiy asarlarni oʻrganish.
5. **Real hayotiy tajribalar** – oʻquvchilarni hayotiy vaziyatlarga jalb qilish orqali ularga yordam berish masʼuliyatini his ettirish.

Xulosa

Altruizm ijtimoiy tarbiyaning muhim jihatlaridan biri boʻlib, insonlarning bir-biriga mehribon va yordamga tayyor boʻlishini taʼminlaydi. Taʼlim muassasalarida altruistik kompetensiyalarni shakllantirish orqali yosh avlodni barkamol shaxs sifatida tarbiyalash mumkin. Altruizmni shakllantirish orqali jamiyatning ijtimoiy muhitini yaxshilash, insonlar oʻrtasida doʻstlik va hamjihatlikni kuchaytirish mumkin. Shunday ekan, altruizmni tarbiya jarayonining asosiy yoʻnalishlaridan biri sifatida qabul qilish dolzarb masaladir. Har bir inson oʻz atrofidagi kishilarga yordam berishga intilish orqali nafaqat jamiyatga, balki oʻz shaxsiy kamoloti va baxtiyorligiga ham hissa qoʻshadi. Shunday qilib, altruistik qadriyatlar orqali yanada mehribon, ijtimoiy jihatdan masʼuliyatli va baxtli jamiyat qurish mumkin.

Adabiyotlar:

1. Navoiy, A. (1991). Xamsa. Toshkent: Gʻafur Gʻulom nomidagi Adabiyot va sanʼat nashriyoti.
2. Yassaviy, A. (2005). Hikmatlar. Toshkent: Sharq nashriyoti.
3. Xolmurodov, A. (2018). Axloqiy tarbiya asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
4. Karimova, D. (2020). Pedagogik psixologiya. Toshkent: Oʻzbekiston milliy universiteti nashriyoti.
5. Rahimov, B. (2021). Ijtimoiy psixologiya va tarbiya. Samarqand: Ilmiy nashr.
6. Kont, O. (1998). Pozitivizm asoslari. Moskva: Nauka nashriyoti.